

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Rolnego i Systemu Ochrony Żywności

mgr Przemysław Kępa

*Realizacja gospodarki łowieckiej
i jej wpływ na działalność rolniczą w świetle uregulowań
z zakresu prawa łowieckiego*

Autoreferat rozprawy doktorskiej

Promotor: Dr hab. Adam Niewiadomski

Recenzenci: Dr hab. Monika A. Król, prof. UŁ
Prof. dr hab. Bartosz Rakoczy

Warszawa 2019

1. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy

Zwierzyna łowna od zawsze stanowiła przedmiot zainteresowania człowieka. Pomimo rozwoju cywilizacyjnego na przestrzeni wieków zmierzającego od działalności łowieckiej i zbierackiej w kierunku planowej i wysoko rozwiniętej działalności rolniczej, łowiectwo w dalszym ciągu stanowi istotny element zainteresowania człowieka. Choć pierwotne znaczenie działalności łowieckiej nakierowane na pozyskanie pożywienia, zostało odsunięte na dalszy plan, to działalność łowiecka prezentuje się jako trudny do zastąpienia element systemu zarządzania przyrodą, oddziałujący na sferę działalności rolniczej.

W aktualnym stanie prawnym łowiectwo jest postrzegane jako elementem ochrony środowiska przyrodniczego. Ustawodawca wyznaczając ramy prawne tej działalności uznał łowiectwo za instrument, którego zasadniczym celem jest ochrona zwierząt łownych i gospodarowanie jej zasobami w zgodzie z zasadami ekologii oraz zasadami racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej¹.

Tematyka związana z działalnością łowiecką na przestrzeni ostatnich kilku lat coraz częściej pojawia się w debacie publicznej i stanowi istotne zagadnienie zarówno o charakterze teoretycznym jak i praktycznym, o czym świadczą liczne publikacje naukowe z tego zakresu i bogaty dorobek judykatury. Wzajemne powiązania gospodarki łowieckiej i działalności rolniczej bardzo często stanowią pole konfliktu prawnego oraz konfliktu pomiędzy środowiskami o często rozbieżnych interesach. Jaskrawym przykładem takiego konfliktu jest problematyka odpowiedzialności za szkody łowieckie, a także kwestia odpowiedzialności i zarządzania ryzykiem związanym z zagrożeniami chorobami zoonotycznymi takimi jak Afrykański Pomór Świń.

Zwiększanie się ich skali i wielość problemów powstających na styku rolnictwa i łowiectwa wywołuje dyskusję nad aktualnym kształtem prawa łowieckiego w Polsce oraz potrzebami jego zmian, które w lepszy sposób pozwolą rozwiązać istniejące problemy i przystosować materię normatywną do nowych wyzwań. Dostrzegając silny wpływ regulacji z zakresu prawa łowieckiego na działalność rolniczą, to właśnie środowisko rolników stanowi istotną grupę interesów dążącą do kształtowania prawa łowieckiego w sposób dla niej korzystny.

Należy zauważyć, że analiza przeprowadzona w ramach rozprawy doktorskiej obejmuje swym zakresem zagadnienia powstające na styku różnych dziedzin prawa, w tym

¹ Ustawa z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (Dz. U. z 2017 r. poz. 1295) art. 1.

przede wszystkim prawa administracyjnego na płaszczyźnie z pogranicza prawa ochrony środowiska i prawa rolnego.

Obranie za przedmiot badań naukowych prezentowanej tematyki ma za zadanie wypełnić luki z zakresu analizy i oceny regulacji obejmujących szeroko pojęte prawo łowieckie w szczególny sposób zwracając uwagę na pola wzajemnego oddziaływania tej części prawa na działalność rolniczą.

2. Cel oraz hipotezy rozprawy

Celem pracy było zbadanie udziału i znaczenia uregulowań z zakresu prawa łowieckiego jakie pełnią w polskim systemie prawnym, a przede wszystkim ich wpływu na prowadzenie działalności rolniczej. Przeprowadzona w ramach rozprawy analiza, uwidoczniała szereg regulacji prawnych leżących w domenie prawa łowieckiego istotnych z punktu widzenia działalności rolniczej. Wykazane zostały również związki prawa łowieckiego z dziedzinami prawa takimi jak m.in. prawo żywnościowe i prawo ochrony środowiska. Jednocześnie zanalizowano szereg pól konfliktowych w relacjach prawa łowieckiego i działalności rolniczej.

Hipoteza przewodnia rozprawy obejmowała stwierdzenie w myśl, którego prawo łowieckie stanowi element polskiego systemu prawnego, wpływający w sposób szczególny na działalność rolniczą, przy czym prowadzenie gospodarki łowieckiej przy wykorzystaniu obowiązujących regulacji, jest częściowo nieefektywne i konieczne są w nim zmiany lepiej dostosowujące uregulowania prawne do potrzeb społecznych.

Powyżej przedstawiona hipoteza przewodnia została uzupełniona przez trzy hipotezy dodatkowe. Pierwsza z nich obejmowała twierdzenie, iż prowadzenie gospodarki łowieckiej, co do zasady jest skutecznym i optymalnym instrumentem pozwalającym na racjonalne regulowanie pogłowia zwierzyny łownej, co pozwala na rzeczywiste regulowanie populacji poprzez zachowanie równowagi pomiędzy różnymi elementami środowiska, z uwzględnieniem kryterium racjonalności i rachunku ekonomicznego. Druga z hipotez dodatkowych zakłada, że utrzymanie obecnego modelu łowiectwa jest oparte o zasadę, iż zwierzyna łowna jest własnością Skarbu Państwa, co gwarantuje zachowanie niezależności zwierzyny od struktury własności gruntu i umożliwia prowadzenie wielowektorowej i ekologicznej gospodarki łowieckiej, uwzględniającej potrzeby podmiotów prowadzących działalność rolniczą. Trzecia z hipotez dodatkowych odnosi się do kwestii własności zwierzyny łownej, przynależnej Skarbowi Państwa, a pomimo tego na mocy przepisów z

zakresu prawa łowieckiego odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez zwierzynę spoczywa na dzierżawcach lub zarządcach obwodów łowieckich. W ramach powyższej hipotezy postulowane jest wprowadzenie regulacji umożliwiającej partycypację Skarbu Państwa w zakresie odszkodowań łowieckich, co w sposób pozytywny wpłynęłoby na prowadzenie gospodarki łowieckiej.

3. Metodologia badawcza

W dysertacji wykorzystany został zespół metod badawczych których podstawę stanowiły: metoda dogmatyczno-prawna oparta o analizę regulacji prawnych i teoretyczno-prawna, przedstawiająca wykładnię poszczególnych przepisów prawnych w tym prezentowaną w doktrynie i orzecznictwie. Istotne miejsce znalazła również metoda historyczno-prawna, przy pomocy której przedstawiona została ewolucja wybranych przepisów z zakresu gospodarki łowieckiej. Incydentalnie wykorzystana została metoda statystyczna, zastosowana w celu zobrazowania wybranych zjawisk relewantnych z punktu widzenia prezentowanej tematyki. W ramach rozprawy zastosowana została również metoda prawno-porównawcza, która w zasadniczym stopniu pozwalała zobrazować funkcjonowanie wybranych instytucji z zakresu prawa łowieckiego w krajach europejskich, takich jak Wielka Brytania i Republika Federalna Niemiec.

W ramach rozprawy przeanalizowano liczne orzeczenia podmiotów takich jak: Europejski Trybunał Praw Człowieka, Trybunał Sprawiedliwości UE, Trybunał Konstytucyjny, Sąd Najwyższy oraz sądy administracyjne i powszechne. Literaturę przedmiotu stanowiło ponad sto publikacji obejmujących w różnym stopniu prezentowane zagadnienia.

4. Struktura rozprawy

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów, poprzedzonych wstępem odnoszącym się do uzasadnienia wyboru tematu, założeń koncepcyjnych, zakresu, hipotez i metod badawczych. Rozprawa zakończona jest uwagami końcowymi i bibliografią.

Na początku rozdziału pierwszego przedstawiono zagadnienia oscylujące wokół genezy prawa łowieckiego. W toku analizy zagadnień przeanalizowano najważniejsze instytucje kształtujące prawny model łowiectwa, a także ewolucję wybranych instrumentów prawnych mających wpływ na działalność rolniczą w kontekście historycznym. Następnie przedstawione zostały najważniejsze instytucje w polskim prawie łowieckim, kształtujące w

zasadniczym stopniu aktualny obraz łowiectwa. W tej części zwrócono uwagę na instytucję polowania będącą jednym z głównych środków wykorzystywanych do prowadzenia gospodarki łowieckiej. Drugi podrozdział pierwszej części rozprawy poświęcony został łowiectwu jako działalności istotnej z punktu widzenia prawa, stanowiącemu jeden podstawowych instrumentów prawnych mający na celu realizację konstytucyjnego obowiązku zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju. W ramach tej części rozprawy przedstawiono powiązania prawne pomiędzy regulacjami konstytucyjnymi z zakresu ochrony środowiska a prawem łowieckim. Trzeci podrozdział oscyluje wokół kwestii statusu prawnego Polskiego Związku Łowieckiego, budzącego wątpliwości zarówno natury doktrynalnej jak i praktycznej, co przejawia się m.in. w spektrum regulacji uniemożliwiających prowadzenie jakichkolwiek działań związanych z gospodarką łowiecką bez udziału Polskiego Związku Łowieckiego. W ramach analizy zagadnienia podjęto próbę odpowiedzi na pytanie do jakiej grupy podmiotów zakwalifikować PZŁ oraz jaka jest rzeczywista jego rola prawna, a także w jakim kierunku powinna podążać ewolucja uregulowań prawnych w tym zakresie.

Drugi rozdział rozprawy został poświęcony regulacjom odnoszącym się bezpośrednio do gospodarki łowieckiej. W ramach tej części rozprawy przeanalizowano obowiązujące uregulowania prawne z tego zakresu. W toku omawiania poszczególnych regulacji, zarysowano problemy natury prawnej związane z obowiązującymi zasadami kształtowania planów łowieckich, współdziałania rolników w zarządzaniu populacjami zwierzyny łownej, w szczególności w odniesieniu do gatunków odpowiedzialnych za powstawanie szkód łowieckich. Analizą objęto również kwestie związane z wykorzystaniem i obrotem tuszami zwierząt łownych, zwracając uwagę na aspekt regulacji z zakresu prawa żywnościowego. Osobny przedmiot opracowania stanowiło zagadnienie dotyczące hodowli gatunków mieszczących się w katalogu zwierzyny łownej, która odbywa się w ramach prowadzonej działalności rolniczej. W końcowej części rozdziału zwrócono uwagę na relacje łączące prawo łowieckie z działalnością rolniczą, której przedmiotem jest hodowla zwierząt futerkowych.

Rozdział trzeci został poświęcony regulacjom łowieckim i cywilnoprawnym, będących elementem kształtującym gospodarkę łowiecką i mających wpływ na kwestie związane z działalnością rolniczą. Analiza objęła kwestię charakteru prawnego zwierzyny łownej, w tym element zarządzania nią na terenach nie wchodzących w skład obwodów łowieckich. Dokonano także analizy instytucji obwodów łowieckich. Poruszono aspekt jej wpływu na prawo własności gruntu oraz procedury ich tworzenia. Szczegółowej analizie

poddano kwestię charakteru prawnego obwodów łowieckich. Kluczowe zagadnienia przedstawione w ramach tego rozdziału, w znaczący sposób oddziałują na gospodarkę łowiecką i relacje łączące ją z działalnością rolniczą.

Rozdział czwarty przedstawia aspekt odpowiedzialności prawnej ukształtowanej w prawie łowieckim. W ramach tej części rozprawy, zasadniczy przedmiot analizy obejmuje zagadnienie związane z odpowiedzialnością za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną. Szczegółowo przedstawione zostały, zarówno instrument odpowiedzialności prawnej w prawie łowieckim, zakres wyłączenia odpowiedzialności, a także postępowanie w przypadku wystąpienia szkód łowieckich. Końcowa część rozdziału zwraca uwagę na kształt odpowiedzialności karnej i karno-administracyjnej, a także dyscyplinarnej uregulowanej w prawie łowieckim, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji mogących wpływać na sytuację prawną rolnika.

W ostatnim rozdziale rozprawy obrano za przedmiot analizy kwestie związane z uregulowaniami prawa unijnego wpływającymi na łowiectwo i prowadzenie gospodarki łowieckiej w Polsce. Przeanalizowano kwestię roli m.in. sieci Natura 2000 i jej wpływu zarówno na gospodarkę łowiecką, jak i działalność rolniczą. W drugiej części rozdziału przeprowadzono analizę porównawczą wybranych zagadnień funkcjonujących w ramach modeli organizacyjno-prawnych łowiectwa w Wielkiej Brytanii i Republice Federalnej Niemiec. W ramach części komparatystycznej omówiono elementy mające zasadniczy wpływ na obowiązujący w danym kraju model łowiectwa, takie jak: własność zwierzyny, wykonywanie polowania oraz prowadzenie gospodarki łowieckiej.

5. Wnioski

Przeprowadzona analiza pozwoliła zgromadzić szereg wniosków odnoszących się do hipotezy przewodniej rozprawy oraz hipotez dodatkowych, potwierdzających ich zasadność. Dodatkowo zaproponowano szereg postulatów *de lege ferenda* mogących rozwiązać niektóre z problemowych kwestii przedstawionych w ramach analizy.

W odniesieniu do hipotezy przewodniej wyszczególniono następujące elementy świadczące o wpływie i wzajemnym oddziaływaniu gospodarki łowieckiej oraz działalności rolniczej:

- Możliwość wpływu osób trudniących się działalnością rolniczą na kształtowanie gospodarki łowieckiej, przejawiający się w mechanizmie

współkształtowania planów łowieckich przez środowisko rolnicze (za pośrednictwem izb rolniczych).

- Umieszczenie w regulacjach z zakresu prawa łowieckiego zasady, w myśl której celem łowiectwa jest osiągnięcie efektu synergii pomiędzy gospodarkami: rolną, leśną, rybacką i łowiecką w poszanowaniu uwarunkowań i ram prawnych w jakich funkcjonuje każda z nich.
- Instytucja odpowiedzialności odszkodowawczej dzierżawców lub zarządców obwodów łowieckich za szkody wyrządzone przez wybrane gatunki zwierzyny łownej w uprawach i płodach rolnych, a także podczas wykonywania polowania.
- Szereg regulacji z zakresu wykorzystania i obrotu tuszami zwierząt łownych, stanowiącym niejako „plon” prowadzonej gospodarki łowieckiej.
- Bezpośredni związek występujący w definicjach legalnych pojęć gospodarki łowieckiej i działalności rolniczej, oparty o element hodowlany, będący istotną składową zarówno gospodarki łowieckiej jak i działalności rolniczej.
- Regulacje z zakresu hodowli gatunków kwalifikowanych jako zwierzęta łowne, w ramach prowadzonej działalności rolniczej, które pozostają w domenie prawa łowieckiego.
- Ukształtowanie procedury tworzenia obwodów łowieckich, w zakresie w jakim przewiduje ona uczestnictwo właściwej izby rolniczej w procesie przygotowywania projektu uchwały dotyczącej podziału województwa na obwody łowieckie oraz opiniowania tegoż projektu.
- Zakres regulacji umożliwiających wystąpienie z roszczeniem odszkodowawczym w przypadku objęcia nieruchomości reżimem obwodu łowieckiego. Wspomniany instrument wprowadzony nowelizacją ustawy Prawo łowieckie z dnia 22 marca 2018 r., wzmocnił pozycję rolników, która do czasu wejścia w życie nowelizacji nie dawała im należytej ochrony prawnej.
- Wprowadzenie instytucji ustanowienia zakazu wykonywania polowania na określonym gruncie (w tym przede wszystkim gruncie rolnym), która znacząco wzmocniła pozycję prawną środowiska rolniczego w stosunku do dzierżawców i zarządców obwodów łowieckich, niegodzącego się realizację gospodarki łowieckiej na użytkowanym gruncie.

Z przeprowadzonej analizy regulacji prawnych wynika, że pomimo zasadniczej spójności instrumentów na płaszczyźnie prawa łowieckiego, dostrzegalne są wątpliwości dotyczące m.in. rzeczywistego wpływu opinii właściwej izby rolniczej na proces przygotowywania projektu uchwały dotyczący podziału województwa na obwody łowieckie, a także rzeczywistego współkształtowania planów łowieckich.

Wątpliwości dostrzegane są również na płaszczyźnie skutków jakie dla prowadzenia gospodarki łowieckiej będzie mieć stosowanie zakazu wykonywania polowania na określonym gruncie. Wspomniany instrument prawny może skutkować postaniem problemów faktycznych skutkujących uniemożliwieniem prowadzenia skutecznej gospodarki łowieckiej na określonym terenie, ale również problem może stanowić oddziaływanie zakazu polowania na grunty sąsiadujące, skutkujące powstaniem *quasi*-ostoi dla zwierzyny, powodującej szkody na gruntach objętych zakazem jak i sąsiadujących. Powyższe może skutkować większymi, niż w normalnych warunkach, szkodami łowieckimi na gruntach sąsiednich.

W ramach prezentowanych wniosków, przedstawiane zostały liczne postulaty legislacyjne, stanowiące szereg argumentów potwierdzających drugą część hipotezy przewodniej odnoszącej się do aspektu częściowej nieefektywności i konieczności wprowadzenia zmian w prawie łowieckim lepiej dostosowujących uregulowania prawne do potrzeb społecznych. Wśród wspomnianych postulatów zaproponowano m.in.:

- Wprowadzenie regulacji jednoznacznie określających charakter prawny opinii wyrażanej przez izbę/izby rolnicze w ramach procedury zatwierdzania planów łowieckich, które umożliwią rzeczywisty, a nie tylko iluzoryczny wpływ środowiska rolniczego na kształt planów łowieckich.
- Wprowadzenie możliwości odwołania się od decyzji o zatwierdzeniu planu łowieckiego przez podmiot opiniujący plan (w tym izbę rolniczą), gdyż w świetle aktualnych regulacji jest to niemożliwe.
- Przekształcenie regulacji dotyczących gospodarowania populacją dzika. W aktualnym stanie prawnym dopuszczalna jest co do zasady, nieograniczona w rocznym planie łowieckim wielkość pozyskania gatunku, przybierająca formę eksterminacji (podyktowanej np. zagrożeniem ASF). Obowiązujące regulacje w ocenie autora, choć działają na korzyść środowiska rolniczego to godzą w zasadę racjonalnej gospodarki łowieckiej i ochrony środowiska.
- Uzupełnienie regulacji dotyczących instytucji inwentaryzacji zwierzyny, która pomimo swego fundamentalnego znaczenia dla gospodarki zwierzyną łowną,

budzi wątpliwości w szczególności na płaszczyźnie braku określonych normatywnie metod jakimi powinna być realizowana inwentaryzacja. Aktualny stan prawny umożliwia wykorzystanie metod szacowania, które ze swej istoty mogą przedstawiać nierzetelne dane w zakresie liczebności zwierzyny łownej na danym obszarze.

- Przywrócenie i doprecyzowanie regulacji uchylonej, na skutek wejścia w życie nowelizacji prawa łowieckiego z dnia 22 marca 2018 r., nakładającej obowiązki stosowania środków chemicznych w rolnictwie i leśnictwie oraz stosowania terminów i technik agrotechnicznych w sposób niezagrażający bytowaniu zwierzyny na danym terenie. Derogacja obowiązków spoczywających w zasadzie na środowisku rolniczym, uszczupliła zakres ochrony prawnej zwierzyny i zmierza w kierunku ograniczenia odpowiedzialności środowiska rolniczego za stan i kondycję populacji bytujących na określonym terenie.

Odnoszące się do hipotezy przewodniej argumenty częściowo, swym zakresem obejmują płaszczyznę tezy dodatkowej wskazującej, że prowadzenie gospodarki łowieckiej, co do zasady jest skutecznym i optymalnym instrumentem pozwalającym na racjonalne gospodarowanie pogłowiem zwierzyny łownej. Dla potwierdzenia tej hipotezy, przywołany jest przykład regulacji określających treść planów łowieckich, które w kazuistyczny sposób określają kryteria populacyjno-gatunkowe jakie mają zostać spełnione podczas pozyskania poszczególnych grup zwierząt. Powyższe potwierdza również szereg regulacji umożliwiających elastyczne kształtowanie pozyskania zwierzyny w przypadku zaistnienia okoliczności przewidzianych w prawie łowieckim. Dodatkowo za hipotezą przemawia fakt, wprowadzenia do materii normatywnej mechanizmów umożliwiających zmianę planów łowieckich w trakcie trwania roku gospodarczego, co stanowi *novum* dotychczas nieznanego prawa łowieckiego.

Analiza przeprowadzona w rozprawie, odnosząca się do drugiej z tez dodatkowych odnoszącej do instytucji własności zwierzyny łownej przynależącej Skarbowi Państwa, wskazuje, że poprzez nadanie jej statusu „dobra ogólnonarodowego”, możliwe jest swoiste gospodarowanie tym zasobem przyrody w oparciu o wytyczne zawarte w regulacjach z zakresu prawa łowieckiego. Powyższa zasada stanowi trzon dla obowiązujących regulacji w całym prawie łowieckim. Odmienne rozwiązanie zakładające, że własność zwierzyny przysługuje właścicielowi gruntu na którym ona występuje, skutkowałoby ograniczeniem

możliwości realizowania celów łowiectwa w aktualnej formie. Inne niż aktualne rozwiązanie prowadziłoby do potencjalnej kolizji norm wynikających z prawa własności gruntu, któremu w założeniu przynależałaby zwierzyna, z regulacjami z zakresu prawa łowieckiego, którego celem byłoby władcze gospodarowanie tymi zasobami. Można domniemywać, że zmiana istniejącego modelu mogłaby doprowadzić do zachwiania gospodarki łowieckiej na płaszczyźnie prowadzenia wielowektorowej gospodarki opartej zarówno o aspekt hodowlany, ochronny i gospodarczy, a także z poszanowaniem zasad ekologii.

W ramach ostatniej z tez, dostrzegalny jest postulat wprowadzenia współodpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną. W świetle regulacji odnoszącej się do własności zwierzyny łownej, przynależnej Skarbowi Państwa wprowadzenie tego typu partycypacji w lepszy sposób zabezpieczałoby prawa poszkodowanych. Jako jeden z głównych argumentów autor wskazuje aktualny stan regulacji w przedmiotowym zakresie, które w pierwszej kolejności nakładają odpowiedzialność na dzierżawców lub zarządców obwodów łowieckich, a w dalszej kolejności subsydiarnie spoczywa ona na Polskim Związku Łowieckim w przypadku niewypłacalności zarządcy lub dzierżawcy obwodu łowieckiego. W świetle aktualnych regulacji dochodzi do swoistego paradoksu, kiedy to Skarb Państwa pozostaje właścicielem zwierzyny łownej jednocześnie cedując odpowiedzialność za szkody przez nią wyrządzone na dzierżawców lub zarządców obwodów łowieckich. W ramach analizy trafnie zauważono, że obowiązujący od niedawna mechanizm subsydiarnej odpowiedzialności PZŁ, nie daje gwarancji zaspokojenia potencjalnych roszczeń powstałych w związku z zaistniałymi szkodami łowieckimi. W aktualnym stanie prawnym działalność PZŁ jest finansowana ze źródeł analogicznych jak w przypadku stowarzyszeń, przez co bezpośrednio finansowanie podmiotu z budżetu państwa jest praktycznie niemożliwe, gdyż prawo łowieckie nie przewiduje takiej możliwości. W związku z powyższym, istnieje potencjalne zagrożenie niewypłacalnością PZŁ, a realizacja takiego scenariusza doprowadziłaby do stanu, w którym podmiot uprawniony do odszkodowania, faktycznie nie posiada możliwości zaspokojenia swoich słusznych roszczeń.

Kwestia odpowiedzialności odszkodowawczej za szkody wyrządzone przez zwierzynę łowną stanowi jeden istotniejszych elementów, przedstawionych w ramach rozprawy, wpływających znacząco na działalność rolniczą. Z powyższym związany jest również obowiązek współdziałania w przeciwdziałaniu szkodom łowieckim, który spoczywa nie tylko

na dzierżawcy lub zarządcy obwodu łowieckiego, ale również użytkownikach gruntów, w tym gruntów rolnych objętych reżimem obwodu łowieckiego.

Rozważania oscylujące wokół kwestii związanych z odpowiedzialnością za szkody łowieckie stały się przyczynkiem do sformułowania szeregu postulatów mających poprawić obowiązujące regulacje i zapewnić należytą ochronę prawną podmiotom, których dotyczy zagadnienie. Wśród postulatów znalazły się propozycje dotyczące m.in.:

- Wprowadzenie współodpowiedzialności Skarbu Państwa za szkody łowieckie.
- Wprowadzenie formy współodpowiedzialności właściciela objętej zakazem wykonywania polowania, za szkody łowieckie powstałe na gruntach przyległych do tej nieruchomości. Powyższe rozwiązanie byłoby swoistym ograniczeniem, zmniejszającym odsetek nieruchomości objętych zakazem wykonywania polowania, przez co ich ilość nie stanowiłaby znaczącego utrudnienia dla prowadzenia skutecznej gospodarki łowieckiej i dodatkowo wspomniane nieruchomości nie stanowiłyby samoistnych ostoj zwierzyny wyrządzającej szkody łowieckie.
- Wprowadzenia mechanizmu zakładającego obowiązek wypłaty przez podmiot odpowiedzialny odszkodowania w postaci ryczałtu, który przysługiwałby poszkodowanemu w sytuacji, gdy szkoda ma znikomą wartość tj. nie przekracza wartości 100 kg żyta na 1 ha. Na chwilę obecną szkody do tej wysokości pozostają poza zakresem regulacji.
- Doprecyzowanie instytucji „współdziałania” rolników i myśliwych w kierunku zwiększenia zaangażowania posiadaczy lub właścicieli gruntów w proces realizacji gospodarki łowieckiej. Można domniemywać, że zwiększenie zaangażowania środowiska rolniczego w kwestie łowieckie z całą pewnością wpłynęłoby pozytywnie na realizację celów prawa łowieckiego i ochronę gruntów rolnych przed szkodami.

Całokształt przeprowadzonej w rozprawie analizy, w tym szereg argumentów przedstawionych zarówno w poszczególnych częściach opracowania, jak i podsumowaniu niniejszej rozprawy udowodnił prawdziwość stawianych w niej tez. Przedmiot opracowania wykazał istotny wpływ jaki wywiera realizacja gospodarki łowieckiej na działalność rolniczą.